

9. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 № 3687-XII, поточна редакція від 05.12.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>.
10. Про охорону прав на промислові зразки : Закон України від 15.12.1993 № 3688-XII, поточна редакція від 05.12.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3688-12>.
11. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 № 3689-XII, поточна редакція від 21.05.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>.
12. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII, поточна редакція від 27.10.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
13. Про цінні папери і фондову біржу : Закон України від 18.06.1991 № 1201-XII, поточна редакція від 12.05.2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1201-12>.

УДК 658.153

Польова О.Л.

*доктор економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Вінницького національного аграрного університету*

Жмурко Л.Ю.

*студентка
Вінницького національного аграрного університету*

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розкрито сутність поняття «управління оборотним капіталом». Досліджено основні проблеми ефективного управління оборотним капіталом. Проведено поетапний опис побудови оптимальної системи управління оборотним капіталом підприємства з дослідженням усіх чинників, які можуть впливати на ефективність упровадження цієї системи.

Ключові слова: підприємство, оборотний капітал, управління оборотним капіталом, принципи управління, методи управління.

Полевая Е.Л., Жмурко Л.Ю. СИСТЕМА УПРАВЛЕНИЯ ОБОРОТНЫМ КАПИТАЛОМ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье раскрыта сущность понятия «управление оборотным капиталом». Исследованы основные проблемы эффективного управления оборотным капиталом. Проведено поэтапное описание построения оптимальной системы управления оборотным капиталом предприятия с исследованием всех факторов, которые могут влиять на эффективность внедрения этой системы.

Ключевые слова: предприятие, оборотный капитал, управление оборотным капиталом, принципы управления, методы управления.

Polevaya E.L., Zhmurko L.Y. SYSTEM OF MANAGEMENT OF WORKING CAPITAL OF ENTERPRISE

In the article is opening essence of «management of working capital». The basic problems of effective management of working capital are explored. Is conducted a phased description of optimal system construction of management of working capital of enterprise, with research of all factors that can influence on efficiency of introduction of this system.

Keywords: enterprise, floating capital, management of floating capital, management principles, management methods.

Постановка проблеми. Орієнтація економіки України на ринкові методи господарювання потребує нових підходів до управління оборотним капіталом. У зв'язку із цим надзвичайно важливим є питання розроблення та реалізації ефективного механізму прийняття управлінських рішень із визначенням структури та складу оборотного капіталу підприємства, а також оптимальної структури джерел його формування. В умовах недостатнього обсягу оборотного капіталу фінансова стійкість не може підтримуватися належним чином, звідси – нестача грошових коштів, що може призвести до зменшення прибутку. Виникає об'єктивна необхідність розроблення та впровадження системи управління оборотним капіталом, що забезпечить стійку фінансову діяльність підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретичних підходів до системи управління оборотним капіталом підприємства знайшли відображення у працях вітчизняних учених, таких як: І.О. Бланк, В.І. Блонська, О.С. Бондаренко, М.У. Вахрушина, В.Г. Маршалова, Г.І. Матукова, К.С. Пятиколова, Д.Л. Яцук та ін.

Проте в управлінні оборотним капіталом підприємства існує низка невирішених питань, зокрема

ефективної політики управління та формування оборотного капіталу, а також визначення оптимального співвідношення рівня прибутковості та рівня ризику діяльності підприємства.

Мета статті полягає у розкритті сутності системи управління оборотним капіталом, визначенні етапів та принципів, за якими здійснюється управління оборотним капіталом, з'ясуванні впливу процесу формування оборотного капіталу підприємства на рівень ефективності управління ним.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система управління оборотним капіталом – це система цілеспрямовано організованої взаємодії між об'єктом (елементами оборотним капіталом і джерелами їх фінансування та економічними відносинами в процесі їх формування та використання в межах даної економічної системи та у взаємозв'язку із зовнішнім середовищем) та суб'єктом управління (органами управління підприємства, які причетні до прийняття управлінських рішень щодо ефективного функціонування оборотного капіталу) шляхом реалізації функцій управління із застосуванням комплексу методів, засобів і фінансово-економічних інструментів дослідження і трансформації взаємопов'язаних процесів формування та використання оборотного капіталу

і джерел його фінансування за обсягом, складом, структурою з урахуванням дії на нього чисельних факторів внутрішнього і зовнішнього середовища [2].

Складність управління оборотним капіталом полягає в досягненні таких умов, за яких існуватиме необхідний обсяг оборотного капіталу, що використовується в операційному циклі, а також забезпеченні різних видів активів, що формуються за рахунок обсягу оборотного капіталу для прискорення обороту капіталу і забезпечення постійної платоспроможності підприємства, тощо [5, с. 77].

Основними проблемами в управлінні оборотним капіталом є управління запасами, дебіторською заборгованістю, грошовими коштами та визначення джерел фінансування.

Система управління оборотним капіталом підприємства здійснюється за такими основними етапами:

1. Аналіз оборотного капіталу підприємства в попередньому періоді включає п'ять етапів.

На першому етапі аналізу розглядаються динаміка загального обсягу оборотного капіталу підприємства, темпи зміни середньої його суми в зіставленні з темпами зміни обсягу реалізації продукції і середньої суми всіх активів, динаміка питомої ваги оборотного капіталу у загальній сумі активів підприємства.

На другому етапі аналізу розглядається динаміка складу оборотного капіталу підприємства в розрізі основних його видів: запасів сировини, матеріалів і напівфабрикатів; запасів готової продукції; дебіторської заборгованості; залишків грошових активів. На даному етапі аналізу розраховуються та вивчаються темпи зміни суми кожного із цих видів оборотного капіталу у зіставленні з темпами зміни обсягу виробництва та реалізації продукції; розглядається динаміка питомої ваги основних видів оборотного капіталу у загальній їх сумі. Аналіз складу оборотного капіталу підприємства за окремими його видами дає змогу оцінити рівень ліквідності.

На третьому етапі аналізу вивчається оборотність окремих видів оборотного капіталу у загальній їх сумі. Цей аналіз проводиться з використанням коефіцієнта оборотності та періоду обороту оборотним капіталом. Установлюються загальна тривалість і структура операційного, виробничого й фінансового циклів підприємства, досліджуються основні фактори, що впливають на тривалість цих циклів.

На четвертому етапі визначається рентабельність оборотного капіталу, досліджуються фактори, що його формують.

На п'ятому етапі аналізу розглядається склад основних джерел фінансування оборотного капіталу – динаміка їх суми та питомої ваги в загальному обсязі фінансових засобів, інвестованих у ці активи; визначається рівень фінансового ризику, що генерується сформованою структурою джерел фінансування оборотного капіталу.

Результати аналізу дають змогу визначити загальний рівень ефективності управління оборотним капіталом на підприємстві та виявити основні напрями його підвищення в майбутньому періоді.

2. Визначення принципових підходів до формування оборотного капіталу підприємства. На даному етапі аналіз відображає загальну ідеологію фінансового управління підприємством із позицій прийнятого співвідношення рівня прибутковості та ризику фінансової діяльності.

Оборотний капітал визначає вибір визначеного типу політики його формування. Із наукової точки зору виділяються три принципові підходи до форму-

вання оборотного капіталу підприємства: консервативний, помірний і агресивний.

3. Оптимізація обсягу оборотного капіталу. Така оптимізація повинна виходити з вибраного підходу щодо формування оборотного капіталу, забезпечуючи заданий рівень співвідношення ефективності його використання і ризику.

Процес оптимізації обсягу оборотного капіталу складається з трьох основних етапів.

Перший етап. За результатами аналізу оборотного капіталу у попередньому періоді визначається система заходів щодо реалізації резервів, спрямованих на скорочення тривалості операційного, а в його рамках – виробничого та фінансового циклів підприємства. При цьому скорочення тривалості окремих циклів не повинно призводити до зниження обсягів виробництва та реалізації продукції.

Другий етап. На основі вибраного підходу до формування оборотного капіталу, запланованого обсягу виробництва й реалізації окремих видів продукції та розкритих резервів скорочення тривалості операційного циклу оптимізуються обсяг і рівень окремих видів цих активів. Засобом такої оптимізації виступає нормування періоду їх обороту та суми.

Третій етап. На даному етапі визначається загальний обсяг оборотного капіталу підприємства на наступний період.

4. Оптимізація співвідношення постійної та змінної частин оборотного капіталу. Сезонні особливості суттєво впливають на обсяг потреби в окремих видах оборотного капіталу для здійснення операційної діяльності.

Коливання в розмірах потреби в окремих видах оборотного капіталу можуть бути викликані й сезонними особливостями попиту на продукцію підприємства, тому в процесі управління оборотним капіталом варто визначати їх сезонну потребу, що становить різницю між максимальною та мінімальною потребами в них протягом року.

5. Забезпечення необхідної ліквідності оборотного капіталу. Усі види оборотного капіталу тією або іншою мірою є ліквідними, крім витрат майбутніх періодів і безнадійної дебіторської заборгованості.

Загальний рівень ліквідності повинен забезпечувати необхідний рівень платоспроможності підприємства за поточними фінансовими зобов'язаннями. Для цього повинна бути визначена частина оборотного капіталу у формі коштів, високо- і середньоліквідних активів з урахуванням обсягу й графіка майбутнього платіжного обороту.

6. Забезпечення підвищення рентабельності оборотного капіталу. Оборотний капітал повинен приносити визначений прибуток під час його використання у виробничо-збутовій діяльності підприємства.

Водночас окремі види оборотного капіталу можуть приносити підприємству прямий прибуток у процесі фінансової діяльності у формі відсотків і дивідендів. Тому складовою частиною розроблюваної політики є забезпечення своєчасного використання тимчасово вільного залишку грошових активів для формування ефективного портфеля короткострокових фінансових вкладень.

7. Забезпечення мінімізації втрат оборотного капіталу у процесі його використання. Усі види оборотного капіталу певною мірою схильні до ризику втрат, тому управління оборотним капіталом повинно бути спрямоване на мінімізацію ризику їх утрат, особливо в інфляційних умовах.

8. Формування принципів, що визначають фінансування окремих видів оборотного капіталу. Вихо-

дючи із загальних принципів фінансування активів, що визначають формування структури та вартості капіталу, слід конкретизувати принципи фінансування окремих видів і складових частин оборотного капіталу.

Залежно від фінансового менталітету менеджерів сформовані принципи можуть визначати широкий діапазон підходів до фінансування оборотного капіталу – від консервативного до агресивного.

9. Оптимізація структури джерел фінансування оборотного капіталу. На основі раніше визначених принципів фінансування у процесі розробки системи управління оборотним капіталом формуються підходи до вибору конкретної структури джерел фінансування, їх приросту з урахуванням тривалості окремих стадій фінансового циклу й оцінки вартості залучення окремих видів капіталу [3, с. 57].

Головним стимулом управління оборотним капіталом є отримання прибутку. Для скорочення ризику в управлінні оборотним капіталом необхідно правильно прийняти рішення щодо їх раціонального використання. Відповідно, для досягнення основної мети управління оборотним капіталом необхідно розв'язати такі завдання:

- 1) досягти оптимального обсягу і структури оборотного капіталу;
- 2) збільшити оборотність оборотного капіталу;
- 3) проаналізувати стан та ефективно використати оборотного капіталу;
- 4) зменшити боргові зобов'язання.

До основних функцій управління оборотним капіталом можна віднести:

- контрольну. Реалізація цієї функції пов'язана зі створенням системи постійного контролю над обсягами оборотного капіталу і станом ліквідності та платоспроможності підприємства;

- стабілізуючу. У процесі реалізації цієї функції повинен забезпечуватися достатній рівень ліквідності та платоспроможності підприємства, що є досить важливим для стабільного його функціонування та подальшого розвитку;

- аналітичну. Реалізація цієї функції забезпечує проведення постійного аналізу стану оборотного капіталу та всіх його складників, порівняння обсягів оборотного капіталу з поточними зобов'язаннями, дослідження його динаміки, здійснення аналізу факторів, які впливають на стан оборотного капіталу.

Система управління оборотним капіталом представляє собою частину загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає у формуванні необхідного обсягу і складу оборотного капіталу, раціоналізації й оптимізації структури джерел його фінансування (рис. 1) [2].

Система управління оборотним капіталом включає в себе процес прийняття управлінських рішень, але на цьому її функції не обмежуються. Під час аналізу систем управління оборотним капіталом як інструмент необхідно використовувати системний підхід, який базується на певних принципах:

- принцип взаємопов'язаності. Згідно із цим принципом, управління оборотним капіталом здійснюється у межах загальної системи управління фінансами підприємств, оскільки будь-яке управлінське рішення прямо або опосередковано впливає на ефективність діяльності підприємств;

- принцип своєчасності. Ураховуючи цей принцип, кожне управлінське рішення щодо формування та використання кожного складника оборотного капіталу має прийматися своєчасно та на основі отримання оперативної достовірної інформації;

- принцип координації. Даний принцип спрямовуватиме управлінців підприємств на досягнення узгодженості управлінських рішень у сфері оборотного капіталу з рішеннями щодо поточних зобов'язань;

- принцип безперервності. У межах цього принципу управління оборотним капіталом розглядається як постійний процес, який забезпечує прийняття низки управлінських рішень, що впливають на ліквідність та платоспроможність підприємства;

- принцип оптимальності. Виходячи із цього принципу, кожне управлінське рішення щодо визначення обсягів оборотного капіталу та всіх його складників спрямовується на знаходження їх оптимального розміру;

- принцип раціональності. Цей принцип означає, що всі складники оборотного капіталу повинні бути раціонально розміщені між стадіями відтворювального процесу підприємства [1, с. 41].

Разом із функціями управління оборотним капіталом має оцінюватися за методикою, яка впроваджується у практиці зарубіжних та вітчизняних підприємств, зокрема:

Рис. 1. Система управління оборотним капіталом підприємства

- методом коефіцієнтів;
- методом нормування;
- методом АВС;
- оптимізацією [4, с. 27].

Метод коефіцієнтів дає можливість обчислити показники стану оборотного капіталу, стану джерел, які формують оборотний капітал, та ефективність їх використання.

Теоретики і практики приділяють значну увагу такому методу управління оборотним капіталом, як нормування, що може використовуватися лише для управління певною частиною оборотного капіталу підприємства, яка нормується. Існує низка факторів, які впливають на визначення потреби в оборотних коштах під час їх нормування підприємством, а саме умови постачання товарно-матеріальних цінностей та організації процесу виробництва.

Метод АВС – метод, згідно з яким усю номенклатуру запасів, використовуваних на виробництві, залежно від їх цінності поділяють на три категорії: група А – запаси, які є найціннішими з погляду їх вартості, але в натуральному вираженні використовуються в малих кількостях, ці види сировини (матеріалів) займають 50% у загальній структурі витрат на виробництво продукції); група В – запаси із середньою вартістю і середньою кількістю їх використання у виробничому процесі (частка цієї групи сировини перевищує 25% закупівель); група С містить різноманітний асортимент запасів, які одночасно є незначними з погляду їх вартості у грошовому вираженні.

Оскільки в структурі собівартості продукції найбільшу питому вагу становлять витрати на сировину та матеріали, то вітчизняним підприємствам доцільно проводити АВС-аналіз цього елемента витрат. Окрім того, використовуючи метод АВС, промислові підприємства мають можливість шукати резерви зниження собівартості у розрізі окремих центрів затрат, інвестиційних проектів чи видів продукції [2].

Висновки. Створення ефективної системи управління оборотним капіталом здійснюється для опти-

мізації забезпечення потреб у придбанні необхідних видів оборотного капіталу, досягнення таких обсягів оборотного капіталу, які б відповідали обсягам фінансово-господарської діяльності з метою оптимізації прибутку та мінімізації витрат за безпечного рівня ризику. Раціональне використання оборотного капіталу сприяє підвищенню фінансової стійкості підприємства, його платоспроможності та рентабельності. У разі виконання даних умов підприємство в змозі своєчасно і повністю виконувати розрахунково-платіжні зобов'язання, які в них є перед іншими економічними суб'єктами, що дасть можливість для ефективної функціональної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондаренко О.С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств / О.С. Бондаренко // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 4. – С. 40–44.
2. Брушко Г.В. Методологічні основи управління оборотним капіталом / Г.В. Брушко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/knp/179/knp179_31-33.pdf.
3. Єйбоженко О.М., Люта О.В. Система управління оборотним капіталом підприємства / О.М. Єйбоженко, О.В. Люта // Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ. Серія «Економічні науки». – 2013. – № 5. – С. 232.
4. Пельтак Л.В., Писаренко С.М. Методологічні аспекти формування системи управління оборотним капіталом підприємства / Л.В. Пельтак, С.М. Писаренко // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 1. – С. 47.
5. Польова О.Л. Управління дебіторською заборгованістю аграрних підприємств / О.Л. Польова // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Глобальні виклики розвитку обліку, економіки та фінансів національних підприємств». – Миколаїв, 2015. – С. 75–78.
6. Сіроткін С.А. Оборотні кошти та оборотні активи в сучасній економіці / С.А. Сіроткін // Регіональна економіка і управління. – 2012. – № 1(9). – С. 65.
7. Ящук Д.Л. Дослідження методології управління оборотним капіталом машинобудівних підприємств в умовах кризи / Д.Л. Ящук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://archive.nbu.gov.ua/portal/natural/Vetp/10ydlsof.pdf>.